

✚ Bernat METGE, *Obra completa*, ed. Lola Badia, Barcelona, Barcino (Imprescindibles. Biblioteca de clàssics catalans, 10), 2024, 392 p.

Fa cent anys Barcino va publicar el primer volum de la col·lecció «Els Nostres Clàssics», encetada amb *Lo somni* de Bernat Metge, i enguany n'ha publicat una obra completa a cura de la doctora Lola Badia. Aquesta edició no es limita a posar al dia la que en va publicar l'editorial Selecta el 1975, a càrrec de Badia i Lamuela, ans al contrari, està pensada des d'un altre lloc, i amb la perspectiva que donen gairebé cinquanta anys més de recerca i de bibliografia i, encara més, testimonia el canvi de paradigma cultural i la resposta de la indústria editorial. L'Editorial Barcino és un dels bastions de la defensa dels clàssics catalans i, com Metge, ha demostrat la seva natura d'anguila —en el millor dels sentits i sense ambigüitats morals— amb la col·lecció dels «Imprescindibles», que promou la lectura de textos literaris de qualitat treballant-ne el contingut i la forma.

L'edició consta d'un pròleg breu, una introducció, les obres, i, en darrer lloc, un glossari de termes que recull tant mots antics com mots vius que, igual com les anotacions, té la funció de facilitar la lectura. La introducció és mesurada i aporta prou informació perquè el lector se situï, atès que inclou els elements necessaris per estudiar un text literari —context, biografia, obra, models i recepció. Badia dona pinzellades precises sobre els regnats de Pere el Cerimoniós i Joan el Caçador, que són especialment útils perquè el lector es pugui fer una idea dels estralls de la pesta i les crisis econòmica i successòria que es van produir a la segona meitat del segle XIV. Aquestes crisis, així com la formació que va rebre l'autor, són essencials per comprendre uns textos en què convergeixen i es confonen la ironia, l'humor àcid, la crítica a la moral del temps i, fins i tot, el cinisme. L'apartat de la introducció al qual es dediquen més pàgines és l'estudi de *Lo somni*, l'obra més important de l'autor, i sobre la qual va escriure la curadora de l'edició al segon volum de la nova *Història de la literatura catalana* (Enciclopèdia Catalana-Barcino-Ajuntament de Barcelona, 2014) i a altres llibres de referència com ara *De Bernat Metge a Joan Roís de Corella* (Quaderns Crema, 1988).

La disposició de les obres, canònica, no cronològica, és l'establerta per Martí de Riquer en la seva edició de 1959. Presenta en primer terme l'obra en vers —el *Sermó*, la *Medecina* i el *Llibre de Fortuna i Prudència*— i, després, l'obra en prosa. Les primeres estan acarades amb una traducció al català actual. Trobo que aquesta és una de les virtuts de l'edició, atès que no exclou el lector avesat a la llengua literària pròpia de la lírica medieval anterior al 1425 i, alhora, salva

la distància generada per les restriccions formals i lingüístiques i fa que el text arribi a un públic més ampli. Des del meu punt de vista, la traducció més reeixida és la del *Llibre de Fortuna i Prudència*. Com que és un poema amb una estructura narrativa semblant a la d'un conte, en el sentit que té un plantejament, un nus i un desenllaç, no es perden tants matisos en traduir-lo en prosa, a diferència del que s'esdevé amb el *Sermó* i la *Medecina*, dues peces que tenen una altra dificultat afegida, el fet de parodiar uns textos llunyans per al lector, els sermons i les receptes mèdiques. Tot i això, la introducció i les notes compleixen la seva funció: les darreres, per exemple, ens informen que les llàgrimes de David de la *Medecina* són les llavors d'una planta que reben aquest nom i que, per tant, no són inventades, sinó reals, i que podrien haver inspirat els termes ficticis que el precedeixen al text com ara els «cabells d'en Mardufai», «los queixals de Gedeon» i la «barba d'Absalon» (112, 114).

Altrament, el *Llibre de Fortuna i Prudència* és un text més treballat que els anteriors i, com *Lo somni*, presenta un teixit de fonts clàssiques i un jo literari característics de Metge posats al servei d'una intenció en concret, és a dir, fa un ús particular, pragmàtic de la literatura. En aquest sentit, el *Llibre de Fortuna i Prudència*, més breu i més senzill que *Lo somni*, és una bona porta d'entrada a Metge perquè anticipa temes i recursos, i esbossa la personalitat i la moral de Bernat, a banda d'algunes de les tècniques de l'escriptor, com ara la reescriptura i la imitació de textos clàssics i medievals. En efecte, una constant de la seva obra és la conjuminació de fonts diverses pel que fa al to i al contingut. A tall d'exemple, al *Llibre de Fortuna i Prudència* es combinen l'*Elegia* de Settimello i la *Faula* de Torroella; a *Lo somni*, les *Tusculanes* de Ciceró, el *De anima* de Cassiodor i el *Corbaccio* de Boccaccio.

A l'obra de Metge en general, i a *Lo somni* en particular, cada material acompleix una funció o aporta un matis. El text que resulta de la combinació de fonts és un entramat ric, difícil de classificar i ambigu, en què temes de màxima seriositat —la natura de l'ànima, la fórmula d'una vida recta— apareixen en el mateix pla que escenes còmiques, com ara el vituperi contra els homes del llibre quart de *Lo somni*. En voldria destacar un tros que exemplifica el que Badia va anomenar prosa imitativa a la seva edició de *Lo somni* (Quaderns Crema, 1999). Metge empra el *Corbaccio* de dues maneres diferents. Al llibre tercer, l'adapta i posa en boca de Tirèsies una sèrie de crítiques misògines. Se serveix, per exemple, del tòpic que les dones parlen massa i que sobreestimen els seus coneixements. Al llibre quart, Bernat reverteix el tòpic i l'aplica als homes de manera que aconsegueix un retrat còmic, agut i encara vigent, dels homes setciències

i fanfarrons que funciona perfectament sis-cents anys després. Al meu parer, la majoria de textos misògins no aconsegueixen de fer riure el lector actual; tanmateix, l'ocurrència de Metge, que es pot llegir com a paròdia de la paròdia misògina, encara manté aquest efecte:

Dit has, encara més, que les dones són perleres e ralladores, e has fet gran festa de la ciència divinalment en elles infusa. Verament, a mon juí, a gran tort les acuses. Lo parlar de les dones no és comunament sinó de les coses menudes o d'administració de casa. Bé és veritat que, per tal com naturalment són subtils e entenen e saben moltes coses primament e fort tost, puis dient-les a vegades familiarment les unes a les altres, e no se'n segueix damnatge a algú. Mas no es així dels hòmens, lo parlar e rellar dels quals és abominable a Déu e desplaent e intolerable a tota persona, e fort damnós a molts. La major part d'ells és bèstia de prat, e cascú cuida ésser altre Salomó en saviesa e altre Tulli en eloqüència. Si hom parla d'alguna matèria subtil denant ells, diran que moltes vegades l'han disputada amb hòmens de gran ciència, e que han de bons llibres d'aquella matèria tractants. Si hom parla amb ells de fet d'armes, diran que Anníbal e Alexandre foren assats bons cavallers; mas que de tan bons ne trobaria qui bé los cercava, volent-ho dir de si mateix (375).

Format en els clàssics llatins i italians, Metge se'n serveix per escriure uns textos que dialoguen amb la tradició o la contradueixen i, sobretot, el deixen en un bon lloc. Com a autor, és capaç de posar la retòrica al seu servei per canviar de bàndol, defensar el seu estatus social i assegurar-se un lloc a la cort; Bernat, el personatge, és tan eloqüent que aconsegueix complaure Tirèsies amb la seva crítica als homes: «No poria explicar suficientment lo delit que he haüt del teu enginy. Disertament e acolorada, a mon juí, has respost a tot ço que jo havia dit de fembres» (380). En altres paraules, Metge es projecta en un personatge intel·ligent i divertit —no gaire modest— que entreté el lector actual i li recorda que els clàssics, d'una banda, atorguen prestigi i, de l'altra, són malleables i poden articular un discurs interessat.

Els clàssics també són bons companys que no solen rebre el reconeixement que es mereixen, i a l'*Apologia* Metge en fa un elogi que, segons s'indica a la introducció, «ha estat posat en relació amb un passatge del *Pro Archia* de Ciceró i amb una *Epistola metrica* de Petrarca, sense que el resultat sigui pròpiament una traducció» (54). L'autor subratlla el valor dels homes morts, que superen els vius en «virtut, ciència, gran indústria e alt enginy» (253) i denuncia, precisament, el fet que els seus contemporanis no valorin sinó aquelles coses de

les quals es pot treure un benefici econòmic: «alguna cosa no hic és preada ne requesta si no és plaent al cors e profitosa a la bossa» (253).

Actualment, les humanitats i la lectura es bandegen i, en canvi, es dona preferència al consum d'altres tipus de productes, culturals o no. El lector del segle XXI pot trobar recer en els clàssics i formar-s'hi. L'experiència és especialment satisfactòria si l'edició escollida és a càrrec dels millors especialistes, que guien el lector amb una bona introducció, unes notes redactades amb criteri i un glossari pràctic. Aquesta edició imprescindible ha demostrat amb escreix la vigència de les obres de Metge que, tal com indica Badia en la introducció, «permeten gaudir d'una afinada destresa literària i d'un deversall d'agudeses i d'intel·ligència» (13).

NÚRIA BAÑOS
Universitat Autònoma de Barcelona